

وضعیت رعایت حقوق متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی

قاسم کرامت^۱

علی محمد جعفریان^۲

تاریخ دریافت: ۱۳۹۲/۰۵/۳۰

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۲/۰۹/۱۸

چکیده

گاهی در اصلاح امور یک جامعه لازم است با قانون شکنان و متعدیان به حقوق دیگران برخورد قانونی صورت پذیرد و تا جایی که باعث می‌شود آزادی این گونه افراد از ایشان سلب گردد. اما این رفتار قانونی باعث نمی‌شود که فرد خاطی از کلیه حقوق حقه‌ی خود در جامعه محروم گردد، در این راستا دین مبین اسلام و همچنین قوانین بین‌المللی و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران که برگرفته از شرع مقدس است بر حفظ کرامت انسانی و حقوق این افراد در بازداشت نیز ترتیباتی را قائل شده، رعایت این حقوق را لازم و ضروری می‌داند و خاطیان از آن را بیم مجازات داده است. بر همین اساس لازم است تا وضعیت بازداشتگاه‌های امنیتی از حیث رعایت کرامت انسانی و حیثیت افراد و همچنین حقوق متهمین در این بازداشتگاه‌ها مورد بررسی قرار گیرد، این تحقیق به روش توصیفی-تحلیلی انجام گرفته، نتایج حاصله نشان می‌دهد میزان رعایت حیثیت و حقوق متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی خوب به بالا می‌باشد.

کلید واژه‌ها: بازداشت، بازداشتگاه امنیتی، حقوق متهمین، کرامت انسانی

۱- دکتری حقوق جزا - دانشگاه تربیت مدرس

۲- کارشناس ارشد علوم اطلاعات

مقدمه

بی‌تردید برخورد با افراد قانون شکن و خاطیان یک جامعه جهت تأمین و حفظ امنیت اجتماعی امری اجتناب‌ناپذیر است که همواره تحقق آن در یک جامعه توسط دستگاه قضا پیگیری می‌شود و اقدامات اجرایی آن از سوی سازمان‌های مختلفی تحت عنوان ضابطین قضایی دنبال می‌شود.

بر همین اساس در نیروهای مسلح نیز مجموعه‌های مختلفی وظیفه‌ی پیگیری و برخورد با جرائم امنیتی، شبه امنیتی و گاهی غیر امنیتی کارکنان تحت امر خود را بر عهده دارند.

در بررسی و مطالعه صورت گرفته، بخش قابل توجهی - یک سوم مأموریت‌ها - در سازمان‌های امنیتی مربوط به اقدامات پیگیرانه می‌باشد که بخش اعظم آن مشمول پیگیری جرائم امنیتی کارکنان نهادهای مربوطه است و لازمه آن برخورد با متهمین امنیتی و نگهداری آنها در بازداشتگاه‌های مخصوص به خود با ضوابط و شرایط خاص می‌باشد و از آنجایی که برخورد با متهمین در نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران در قانون برابر آموزه‌های دینی و اسلامی و با رعایت حفظ کرامت انسانی مورد تعریف قرار گرفته، لازم است تا ضمن مطالعه‌ی شرایط بازداشتگاه‌ها، وضعیت رعایت حقوق متهمین در طول رسیدگی به پرونده‌ی اتهامی و نگهداری در بازداشتگاه‌های امنیتی تحت اختیار مراکز امنیتی مورد بررسی قرار گیرد و مشخص گردد اساساً وضعیت رعایت حقوق متهمین و حفظ کرامت انسانی این افراد چگونه است؟

این مقاله قصد دارد تا ضمن بیان شرایط و ضوابط بازداشتگاه‌های امنیتی و نیز حقوق متهمین، با تحقیقات میدانی نسبت به وضعیت اقدامات پیگیرانه در رسیدگی به اتهامات متهمین نسبت به بازداشتگاه‌های تحت اختیار سازمان‌های امنیتی پاسخ مناسبی را دریافت نماید و این امر مستلزم تحقیق از جامعه آماری مختلفی است که در این گونه امورات دخیل هستند که در ادامه مقاله به آن پرداخته خواهد شد.

اهمیت و ضرورت

تعقیب و پیگیری برخورد با خاطیان در دستگاه‌های امنیتی هر کشور امری ضروری است که لازمه‌ی آن تطابق داشتن با ضوابط اجرایی خاص قضایی آن کشور می‌باشد که این مهم برابر قانون و تعاریف مشخص در نیروهای مسلح نیز دنبال می‌شود.

بنابراین در جهت حفظ و جلوگیری از آسیب‌های امنیتی در یک سازمان ضروری است مجموعه‌هایی تلاش نمایند تا ضمن شناسایی و پیشگیری از بروز هرگونه تهدید امنیتی در یک مجموعه، با عاملین و خاطیان در این حوزه برخورد نمایند که این امر گاهی مستلزم سلب آزادی از این گونه افراد می‌شود. اگرچه در مواردی محدودیت و سلب برخی اختیارات برای این افراد تا زمان اتمام مراحل تحقیق الزامی است اما توجه به این نکته که فارغ از اهمیت و میزان جرائم ارتكابی، به رغم نگهداری متهمین در بازداشتگاه‌های

امنیتی لازم است تا حقوق حقه‌ی این افراد در دیگر زمینه‌های فردی، اجتماعی و انسانی محفوظ باقی بماند. حائز اهمیت است و باید مجریان این حوزه شناخت کافی نسبت به موارد مترتبه و مبتلابه در این عرصه داشته باشند.

بر همین اساس در این مقاله سعی شده تا وضعیت رعایت حیثیت و حفظ حقوق متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی مورد بررسی قرار گیرد و در این راستا ضمن انجام تحقیقات میدانی و مصاحبه با نخبگان، نتایج پرسشنامه‌های اخذ شده از جامعه آماری ستاد و صف و همچنین قضات و بازپرسان در خصوص رفتار با متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی و نیز اخذ نظرات برخی از متهمین در بازداشت و بازبینی پرونده‌های امنیتی به عنوان جامعه آماری مورد بررسی و تحقیق قرار گرفته است.

بنابراین هدف اصلی این تحقیق آگاهی و شناخت نسبت به رعایت حیثیت و حقوق متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی می‌باشد و در نهایت پاسخ به این سؤال اصلی که رعایت حیثیت و حقوق متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی چگونه است؟ و دو سؤال فرعی که:

- ۱- رعایت حیثیت افراد بر اساس ضوابط و کرامت انسانی در بازداشتگاه‌ها چگونه است؟
 - ۲- رعایت حقوق متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی بر اساس حقوق حقه‌ی آنان چگونه است؟
- بر همین اساس تجزیه و تحلیل داده‌های این تحقیق از شیوه‌ی تجزیه و تحلیل کمی که به روش تجزیه و تحلیل آماری شهرت دارد استفاده می‌شود.

مفاهیم بازداشت، بازداشتگاه و بازداشتگاه امنیتی

در هر مقاله ای اصطلاحات و مفاهیمی وجود دارد که به جهت دارا بودن بار معنایی خاص به عنوان واژه‌های کلیدی محسوب می‌گردد که لازم است تا مفهوم آن به درستی تبیین گردد. در این بخش ابتدا ضمن بیان مفهوم شناسی این لغات، مختصری در خصوص بازداشتگاه‌های امنیتی توضیح داده خواهد شد.

بازداشت: بازداشت در لغت به معنی منع، ممانعت، توقف، حبس، از حرکت بازداشتن، در جایی واداشتن، ضبط کردن (عمید، ۱۳۶۲:۲۲۷) و از نظر اصطلاحی منظور از توقیف یا بازداشت را سلب آزادی از شخص یا مال او با وجود حالت انتظار ترخیص (جعفری لنگرودی، ۱۳۶۸: ۱۸۱) بیان کرده‌اند.

بازداشتگاه: بازداشتگاه از نظر لغوی به معنی محل بازداشت، زندان، جایی که کسی را موقتاً زندانی کنند. (عمید، ۱۳۶۲:۲۲۷) و از منظر قانون بازداشتگاه، محل نگهداری متهمانی است که با قرار کتبی مقام‌های صلاحیت دار قضایی تا اتخاذ تصمیم نهایی به آنجا معرفی می‌شوند.

بازداشتگاه‌های امنیتی^۱: بازداشتگاه امنیتی محل نگهداری متهمانی است که به لحاظ حساسیت‌های امنیتی و نظامی و با قرار کتبی مقام‌های صلاحیت دار قضایی تا اتخاذ تصمیم نهایی به آنجا معرفی می‌شوند و تحت نظر سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور که در این آیین نامه به اختصار سازمان نامیده می‌شود اداره خواهد شد.^۲

مراکز امنیتی: مراکز امنیتی، سازمان‌ها و نهادهایی هستند که حسب قانون وظایف خاصی در جهت تأمین امنیت کشور بر عهده دارند و شامل وزارت اطلاعات، اطلاعات سپاه پاسداران، اطلاعات نیروی انتظامی و سازمان‌های حفاظت اطلاعات نیروهای مسلح می‌باشد.

کرامت انسان

کرامت از نظر لغوی گرامی داشتن و بزرگداشت دیگران (البستانی، ۱۳۶۰: ۴۷۵) تعریف شده و منظور از کرامت در اصطلاح این است که انسان دارای حرمت است و حق دارد در جامعه به طور محترمانه زندگی کند و کسی نمی‌تواند با گفتار و رفتار خویش حیثیت او را با مخاطره اندازد.

از منظر قرآن کریم، انسان موجودی است که ذاتاً با شرافت و کرامت آفریده شده است. در این مقوله صریح‌ترین آیه ای که کرامت ذاتی انسان را بیان نموده است، آیه هفتادم سوره مبارکه‌ی اسراء است که در این آیه خداوند می‌فرماید: "وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِي آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ وَرَزَقْنَاهُمْ مِنَ الطَّيِّبَاتِ وَفَضَّلْنَاهُمْ عَلَى كَثِيرٍ مِمَّنْ خَلَقْنَا تَفْضِيلًا"^۳

"و ما فرزندان آدم را گرامی داشتیم و آنان را در خشکی و دریا - بر مرکب‌ها- حمل کردیم و از چیزهای پاکیزه به ایشان روزی دادیم و ما آن‌ها را بر بسیاری از آفریده‌های خود فضیلت و برتری دادیم".

علامه طباطبایی(ره) در تفسیر این آیه می‌نویسد: "این آیه در سیاق منت نهادن است، البته منتی که آمیخته با عتاب است ... خداوند متعال، در این آیه خلاصه ای از کرامت‌ها و فضل خود را بر می‌شمارد، تا انسان بفهمد که پروردگارش نسبت به وی عنایت بیشتری دارد. با وجود این، انسان این عنایت را نیز مانند همه نعمت‌های الهی، کفران می‌کند. از همین جا معلوم می‌شود که مراد از آیه، بیان حال جنس بشر است؛ صرف نظر از کرامت‌های خاص و فضایل روحی و معنوی که به عده ای اختصاص داده است. بنابراین، این آیه، مشرکین و کفار و فاسقین را نیز شامل می‌شود، چون اگر شامل آن هانمی شد، مقصود از انسان در این

۱- این نوع بازداشتگاه‌ها به موجب آیین نامه اجرایی نحوه اداره بازداشتگاه‌های امنیتی مصوب ۱۳۸۵/۸/۳۰ ریاست محترم قوه قضائیه ایجاد و برای اولین بار وارد مقررات کشور گردید.

۲- در ادامه تبصره ای وجود دارد مبنی بر اینکه: بازداشتگاه‌های امنیتی صرفاً مربوط به متهمین جرایم امنیتی بوده، واحدهای قضایی از اعزام سایر متهمین و محکومین به این بازداشتگاه‌ها خودداری خواهند نمود.

آیه، انسان‌های خوب و مطیع بود که در این صورت با امتنان و عقاب درست در نمی‌آمد." (طباطبایی، ۱۴۰۳: ۱۳: ۱۵۶)

در بررسی سیره نبوی و رفتار پیامبر گرامی اسلام نیز این رفتارها مشاهده می‌شود. سیره اجتماعی پیامبر(ص) بر احترام و تکریم انسان‌ها استوار بود. رفتار آن حضرت بیانگر نگاهی از سر کرامت به انسان‌ها بود. چنان که سیره نویسان درباره برخورد‌های آن حضرت می‌نویسند: "به هرکس می‌رسید ابتدا سلام می‌کرد و هرکس برای خواسته ای نزد آن حضرت می‌آمد در انجام کار وی بردباری می‌کرد. هرگز نشد کسی دست پیامبر(ص) را بگیرد و آن حضرت جلوتر از طرف، دست خود را از دست وی بکشد و چون به مرد مسلمانی می‌رسید ابتدا با او مصافحه می‌کرد و چون مشغول نماز بود و کسی در کنارش می‌نشست نماز خود را تخفیف می‌داد و تمام می‌کرد و رو به او می‌کرد و می‌فرمود: آیا حاجتی داری؟ هر کس بر وی داخل می‌شد او را تکریم می‌کرد چنانکه گاهی لباس خود را زیر او پهن می‌کرد یا او را بر تشک خود می‌نشاند." (مجلسی، ۱۳۶۲، ج ۱۶: ۲۲۸)

حضرت امام خمینی(ره) نیز در خصوص حفظ حقوق و کرامت انسانی در پیامی به مناسبت تأسیس جمهوری اسلامی ایران در دوازدهم فروردین ۱۳۵۸ به ملت ایران می‌فرماید: "من به همه اقشار ملت عرضی کنم که در اسلام هیچ امتیازی بین اشخاص غنی و غیر غنی، اشخاص سیاه و سفید، اشخاص و گروه‌های مختلف سنی و شیعه، عرب و عجم، ترک و غیر ترک، به هیچ وجه امتیازی ندارد. قرآن کریم امتیاز را به تقوا و عدالت دانسته است، کسی که تقوا دارد. کسی که روحیات خوب دارد امتیاز دارد، اما امتیاز به مادیات نیست، امتیاز به دارایی نیست، باید این امتیازات از بین برود و همه مردم علی‌السواء هستند با هم، و حقوق همه اقشار به آن‌ها داده می‌شود و همه در حقوق مساوی هستند، اقلیت‌های مذهبی حقوقشان رعایت می‌شود. ما با اهل سنت برادر هستیم و ما نباید بعضی‌مان بر بعضی آقایان بکنیم، نباید حقوق بعضی‌ها را ملاحظه نکنیم ما در حقوق علی‌السواء هستیم." (امام خمینی، ج ۶: ۱۳۷۸: ۳-۴۶۲)

آن حضرت در شرح حدیثی از امام صادق^۱ (ع) آورده است: "کسی که حرمت انسانی را بشکند و او را با صفاتی که دوست نمی‌دارد، توصیف نماید و سخنانی در باره او بیان کند که او را ناخوشایند کند، از ولایت حق تعالی بیرون می‌شود و تحت فرماندهی شیطان قرار می‌گیرد." (امام خمینی، شرح چهل حدیث، ۱۳۷۸: ۳۰۶)

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز برای کرامت انسان، ارزش و منزلتی ویژه و خاص قائل شده است. در بخشی از اصل سه قانون اساسی، نظام مقدس جمهوری اسلامی را نظامی بر پایه ایمان به کرامت و ارزش والای انسان و آزادی توأم با مسئولیت او در برابر خدا دانسته است.

همچنین در اصل ۱۲ قانون اساسی به صراحت بیان شده: "دین رسمی ایران، اسلام و مذهب جعفری اثنی‌عشری است و این اصل الی الابد غیر قابل تغییر است و مذاهب دیگر اسلامی اعم از حنفی، شافعی، مالکی، حنبلی و زیدی دارای احترام کامل هستند و پیروان این مذاهب در انجام مراسم مذهبی، طبق فقه خودشان آزادند و در تعلیم و تربیت دینی و احوال شخصیه (ازدواج، طلاق، ارث و وصیت) و دعاوی مربوط به آن در دادگاه‌ها رسمیت دارند و در هر منطقه ای که پیروان هر یک از این مذاهب اکثریت داشته باشند، مقررات محلی در حدود اختیارات شوراها بر طبق آن مذهب خواهد بود، با حفظ حقوق پیروان سایر مذاهب".

اصل نوزدهم قانون اساسی نیز برابری قومی را چنین بیان می‌کند: "مردم ایران از هر قوم و قبیله که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد، زبان و مانند این‌ها سبب امتیاز نخواهد بود". همچنین اصل بیست و سوم قانون اساسی در خصوص منع تفتیش عقاید آورده است: "تفتیش عقاید ممنوع است و هیچ کس را نمی‌توان به صرف داشتن عقیده ای مورد تعرض و مواخذة قرار داد". بنابر آنچه که از دلایل عقلی و نقلی بیان شد تماماً مبین حفظ حقوق و کرامت انسانی می‌باشد و لازم است در برخورد با اشخاص فارغ از هرگونه تفاوتی در مذهب، نژاد، رنگ و... این حق مورد احترام و کرامت قرار گیرد.

حقوق متهم

از اولین مقررات وضع شده در خصوص لزوم رعایت حقوق متهمان، مصوبه‌ی سازمان ملل متحد در خصوص حداقل قواعد استاندارد نحوه‌ی رفتار با زندانیان است که در سال ۱۹۵۷ م. طی قطعنامه شماره ۶۶۳ به تصویب رسید و پس از دو سال با اصلاحاتی مجدداً طی شماره ۲۰۷۶ به تصویب قطعی و نهایی سازمان موصوف رسیده، کلیه کشورهای عضو از جمله ایران آن را به رسمیت شناخته‌اند. در همین زمینه در سال ۱۹۸۸ م. نیز قطعنامه ۱۷۳/۴۳ تحت عنوان "مجموعه‌ی اصول برای حمایت همه‌ی افراد در هرگونه بازداشت یا زندان" به تصویب مجمع عمومی سازمان ملل متحد رسید. (کرامت، ۱۳۹۰: ۱۰۲)

بنابراین آنچه که در این بخش تحت عنوان حقوق متهم بیان شد، مواردی است که یا بیشتر در معرض تعدی و تفریط است یا بنا به دلایل دیگر از اهمیت بیشتری برخوردار می‌باشد و از آنجا که پرداختن به شرح و توضیح تمامی حقوق متهم موجب اطاله بیش از حد می‌گردد و از حوصله این نوشتار خارج است، در ادامه به برخی از مهم‌ترین حقوق متهمان به طور خلاصه و فهرستوار اشاره می‌گردد:

۱- حق برخورداری از حقوق برابر (عدم تبعیض)

همواره اسلام، تبعیض بین انسان‌ها را در تمام اشکال آن نفی کرده، در این خصوص مستندات قرآنی و روایات متعددی وجود دارد که به جهت اختصار از بیان آن خودداری می‌گردد و صرفاً به چند نمونه از قوانین وضع شده در مجامع بشری اشاره می‌گردد.

بند یک اصل ۵ قطعنامه ۱۷۳/۴۳ مجمع عمومی سازمان ملل، در خصوص عدم تبعیض و لزوم برخورداری همه‌ی افراد از حقوق مساوی چنین آورده است: "این اصول بایستی درباره‌ی همه‌ی افراد در قلمرو هر کشوری، بدون تمایز قائل شدن از هرگونه، از جمله نژاد، رنگ، جنس، زبان، مذهب یا عقیده‌ی مذهبی، عقیده‌ی سیاسی یا عقیده‌ی دیگر، ملیت، قومیت یا خواستگاه اجتماعی، مالکیت، تولد یا ویژگی‌های دیگر اجرا شود ..."

اصل نوزدهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز با الهام از آیات قرآنی مقرر نموده است: "مردم ایران از هر قوم و قبیله‌ی ای که باشند از حقوق مساوی برخوردارند و رنگ، نژاد و زبان و مانند اینها سبب امتیاز نخواهد بود."

۲- حق احترام به کرامت انسانی و عدم شکنجه

احترام به کرامت انسانی افراد و عدم ایراد زیان جسمی و روانی به آن‌ها در هر حال و در هر زمان و مکانی امری لازم و نادیده گرفتن آن ناپسند، مذموم و تجاوز به حقوق افراد است. در شرع مقدس اسلام بارها و به اشکال مختلف، به این موضوع توصیه شده، برابر احکام و موازین شرعی، نادیده گرفتن آن یا به تعبیر دیگر عدم احترام به کرامت انسانی و ایراد ضرر و زیان جسمی و روانی به افراد، دارای ضمان و حرمت شرعی می‌باشد. قطعنامه ۱۷۳/۴۳ مجمع عمومی سازمان ملل متحد، دو اصل از اصول خود را به این موضوع اختصاص داده است. به موجب اصل یک قطعنامه موصوف: "شیوه‌ی رفتار با همه افراد در هرگونه بازداشت یا زندان باید انسانی و با حفظ احترام به کرامت ذاتی فرد انسان باشد."

همچنین در اصل ششم آن در مورد لزوم عدم شکنجه و توهین به افراد چنین آمده است: "هیچ فردی در هرگونه بازداشت یا زندان نباید شکنجه شود و یا مورد مجازات یا رفتار بی‌رحمانه، غیرانسانی یا توهین‌آمیز قرار گیرد. هیچ‌گونه شواهد و شرایط نمی‌تواند به‌عنوان توجیهی برای شکنجه یا دیگر مجازات‌ها یا رفتارهای بی‌رحمانه، غیر انسانی یا توهین‌آمیز به کار گرفته شود. عبارت "مجازات یا رفتار بی‌رحمانه، غیر انسانی یا توهین‌آمیز" باید چنان تعبیر شود که وسیع‌ترین حمایت ممکن را در مقابل آزارهای جسمی یا روانی امکان‌پذیر سازد، از جمله نگهداری فرد در بازداشت یا زندان به گونه‌ای که وی به‌طور موقتی یا دائمی از استفاده از حس‌های طبیعی خویش، مانند دیدن یا شنیدن یا آگاهی از مکان و گذشت زمان محروم شود."

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز طی دو اصل این موضوع را مورد توجه قرار داده، قاعده‌ی کلی آن را چنین بیان نموده است: "هرگونه شکنجه برای گرفتن اقرار و یا کسب اطلاع ممنوع است اجبار شخص به شهادت، اقرار یا سوگند مجاز نیست و چنین شهادت و اقرار و سوگندی فاقد ارزش و اعتبار است. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می‌شود". (ق.ا.ج.ا.ا، اصل ۳۸) و نیز در خصوص لزوم حفظ و رعایت حرمت و حیثیت متهمان و مجرمان چنین بیان می‌دارد: "هتک حرمت و حیثیت کسی که به حکم قانون دستگیر، بازداشت، زندانی یا تبعید شده و به هر صورت که باشد ممنوع و موجب مجازات است". (ق.ا.ج.ا.ا، اصل ۳۹)

۳- حق اطلاع از علت بازداشت و اتهام

اطلاع و آگاهی از علت دستگیری و بازداشت یکی از حقوق مسلم و طبیعی متهم است که باید بدانند چرا و به چه اتهامی دستگیر شده است. بر همین اساس و با در نظر گرفتن این حق در بند ۲ ماده ۹ میثاق بین‌المللی، حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۶ دسامبر ۱۹۶۶ مجمع عمومی سازمان ملل متحد، چنین پیش بینی شده است: "هرکس دستگیر می‌شود باید در موقع دستگیر شدن از علل و جهات دستگیری خود مطلع شود و در اسرع وقت اختاریه ای دایر بر هرگونه اتهامی که به او نسبت داده می‌شود دریافت دارد".

همچنین مصوبه‌ی دیگر مجمع عمومی تحت عنوان "مجموعه‌ی اصول برای حمایت همه‌ی افراد در هرگونه بازداشت یا زندان" اصل دهم خود را به این موضوع اختصاص داده و مقرر داشته: "هر فردی که دستگیر می‌شود باید در هنگام دستگیری از علت دستگیری خویش آگاه شده و بی درنگ از هرگونه اتهامی بر علیه خویش مطلع گردد" و در همین راستا بند ۲ اصل یازدهم این مجموعه بیان می‌دارد: "فرد بازداشت شده و وکیل مدافع وی، اگر وکیلی داشته باشد، باید بی درنگ و به طور کامل حکم بازداشت به همه‌ی دلایل مربوطه را دریافت کند".

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز در این خصوص این حق را تصریح کرده و متخلفان از آن را وعده مجازات داده است که به موجب این اصل: "هیچ کس را نمی‌توان دستگیر کرد مگر به حکم و ترتیبی که قانون معین می‌کند. در صورت بازداشت، موضوع اتهام باید با ذکر دلایل بلافاصله کتباً به متهم ابلاغ و تفهیم شود و حداکثر ظرف مدت ۲۴ ساعت پرونده‌ی مقدماتی به مراجع صالحه‌ی قضایی ارسال و مقدمات محاکمه، در اسرع وقت فراهم گردد. متخلف از این اصل طبق قانون مجازات می‌شود". (ق.ا.ج.ا.ا، اصل ۳۲)

۴- حق دفاع و داشتن وکیل

حق دفاع و داشتن وکیل یکی از حقوقی است که در سازمان‌های حقوقی مختلف، برای متهم به رسمیت شناخته شده، متهم در تمام مراحل رسیدگی به پرونده اعم از مرحله تعقیب، رسیدگی و دادرسی، حق دفاع در مقابل اتهامات وارده و اثبات بی گناهی خود را دارد. بسیاری از قانون گذاران به منظور تأمین

شرایط مناسب دفاع برای متهمان، به آنان اجازه‌ی داشتن وکیل را نیز داده‌اند. کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی سازمان ملل متحد که ایران نیز عضو آن است در ماده چهاردهم، این حق را برای متهمان پیش بینی نموده، مقرر کرده است:

"... ۳- در مورد قطعی شدن جرم علیه فرد، هرکس حق دارد که با تساوی کامل، از حداقل حقوق تضمین شده زیر برخوردار گردد:

(الف) بی‌درنگ و به تفصیل با زبانی که او بفهمد، (باید) از نوع و علت اتهامی که به او نسبت داده شده است، آگاه گردد.

(ب) وقت و تسهیلات کافی جهت تهیه‌ی دفاعیه خود و گفتگو با وکیلی که خود انتخاب کرده است، داشته باشد.

(ج) بدون تأخیر موجه، دادگاهی شود.

(د) در حضور خودش محاکمه شود. شخصاً از خود دفاع نماید و یا از طریق وکیلی که خود انتخاب کرده است (از خود دفاع کند)...."

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز این حق را به عنوان یکی از حقوق مسلم تمامی آحاد ملت ایران مورد تصریح و تأکید قرار داده، برای اطمینان از فراهم شدن امکان بهره برداری از این حق برای تمامی افراد جامعه، دست‌اندرکاران را مکلف ساخته امکانات تعیین وکیل برای افراد بی بضاعت را نیز فراهم نمایند. قانون اساسی این حق را چنین تصریح نموده است: "در همه‌ی دادگاه‌ها طرفین دعوا حق دارند برای خود وکیل انتخاب نمایند و اگر توانایی انتخاب وکیل را نداشته باشند باید برای آن‌ها امکانات تعیین وکیل فراهم گردد". (ق.ا.ج.ا، اصل ۳۵)

۵- حق تظلم، شکایت و اعتراض

برخورداری همه‌ی افراد جامعه از حق تظلم، شکایت و اعتراض در تمامی زمان‌ها و مکان‌ها از جمله حقوقی است که از آن برخوردار می‌باشند، دستگیری و بازداشت افراد، دلیلی بر سلب این حق از آنان نمی‌باشد، بلکه توجه به آسیب‌پذیر بودن فرد در شرایط بازداشت، قرار گرفتن او در موضع ضعف شدید و قطع دسترسی‌های او، ضرورت توجه بیشتر به فراهم ساختن امکان بهره‌مندی چنین فردی از این حق را دو چندان می‌کند. اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر در خصوص بهره‌مندی تمامی افراد جامعه از جمله متهمان از این حق، در ماده‌ی هشتم چنین بیان می‌دارد: "در برابر اعمالی که حقوق اساسی فرد را مورد تجاوز قرار دهد

۱- مصوبه‌ی دیگر سازمان ملل متحد تحت عنوان "مجموعه‌ی اصول..." نیز به این موضوع پرداخته و در اصول یازدهم و هجدهم مقرراتی را وضع و پیش بینی کرده است.

و آن حقوق به وسیله‌ی قانون اساسی و یا قانون دیگری برای او شناخته شده باشد، هرکس حق رجوع مؤثر به محاکم ملی صالحه را دارد."

ماده‌ی دهم اعلامیه‌ی یادشده در همین راستا و در تکمیل ماده هشتم مقرر نموده: "هر کس با مساوات کامل حق دارد که دعوایش به وسیله‌ی دادگاه مستقل و بی طرف، منصفانه و علناً رسیدگی شود و چنین دادگاهی درباره حقوق و الزامات او و یا هر اتهام جزائی که به او وارد شده باد تصمیم بگیرد."

مصوبه‌ی مجمع عمومی سازمان ملل متحد تحت عنوان "مجموعه‌ی اصول برای ..."، به منظور اجرایی کردن این حق و فراهم نمودن زمینه‌ی دادخواهی و تظلم و بیان هرگونه مطلبی که متهم نیاز به انتقال آن به مقامات مسئول دارد، در اصل ۲۹، لزوم بازدید مرتب از بازداشتگاه توسط افراد صلاحیت دار و با تجربه، منصوب توسط مقام مسئولی غیر از مقام مسئول اداره‌ی بازداشتگاه را پیش بینی و مقرر کرده است که متهم باید حق ملاقات آزادانه و کاملاً محرمانه را با این افراد داشته باشد. همچنین در اصل ۳۲ حق اعتراض متهم به بازداشت را بیان کرده است و بالاخره در اصل ۳۳ حق شکایت متهم نسبت به شیوه‌ی رفتار با وی و ... را مطرح می‌کند.

در قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز بر لزوم دادخواهی افراد تصریح شده و در این خصوص مقرر داشته: "دادخواهی حق مسلم هر فرد است و هر کس می‌تواند به منظور دادخواهی به دادگاه‌های صالح رجوع نماید. همه‌ی افراد ملت حق دارند این گونه دادگاه‌ها را در دسترس داشته باشند و هیچ کس را نمی‌توان از دادگاهی که به موجب قانون حق مراجعه به آن را دارد منع کرد". (ق.ا.ج.ا، اصل ۳۴)

۶- حق برخورداری از بهداشت

برابر اصل بیست و نهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران، دولت مکلف به تأمین نیازهای بهداشتی تمام مردم ایران شده، این مهم در این اصل مورد تأکید قرار گرفته است. بنابراین دستگیری و بازداشت نمی‌تواند به عنوان عامل محروم کننده‌ی افراد از این حق، قلمداد شود. آیین نامه‌ی اجرایی نیز به همین دلیل که بنا به اختصار ضرورتی به ذکر آنها نیست طی مواد مختلف و متعدد به ضرورت و لزوم تأمین نیازهای مختلف بهداشتی متهمان اعم از بهداشت فردی، روانی و عمومی در محیط بازداشتگاه توجه و اهتمام نموده است.

۷- حق برخورداری از خدمات درمانی و مراقبت‌های پزشکی

برخورداری از خدمات و مراقبت‌های پزشکی حقی همگانی است که تمام افراد یک جامعه باید امکان بهره‌مندی از آن را داشته باشند. به همین منظور هر دولتی مکلف است نیازمندی‌های درمانی و پزشکی

شهروندان خود را تأمین نماید. اعلامیه‌ی جهانی حقوق بشر در ماده‌ی بیست و پنجم خود این حق را برای تمامی انسان‌ها پیش بینی و مقرر نموده: "هر کس حق دارد که سطح زندگانی او، سلامتی و رفاه خود و خانواده‌اش را از حیث خوراک و مسکن و مراقبت‌های پزشکی و خدمات لازم اجتماعی تأمین کند و همچنین حق دارد که در مواقع بیکاری، بیماری، نقص اعضاء، بیهوشی، پیری یا تمام موارد دیگری که به عللی خارج از اراده‌ی انسان وسایل امرار معاش از دست رفته باشد، از شرایط آبرومندانه‌ی زندگی برخوردار شود."

در همین راستا قطعنامه‌ی ۱۷۳/۴۳ مجمع عمومی سازمان ملل متحد، در اصل بیست و چهارم، لزوم برخورداری متهمان و محکومان از حق بهره‌مندی از خدمات درمانی را تأکید داشته، بیان می‌دارد: "یک معاینه پزشکی مناسب باید در اسرع وقت پس از پذیرش در محل بازداشت یا زندان، از فرد در بازداشت یا زندان به عمل آید، و پس از آن مراقبت و درمان پزشکی باید در هنگام لزوم برای وی فراهم شود. این مراقبت و درمان باید رایگان باشد."

یکی از اصول قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران نیز به این حق اختصاص داده شده است در این اصل بیان شده: "برخورداری از تأمین اجتماعی از نظر بازنشستگی، بیکاری، پیری، از کار افتادگی، بی سرپرستی، در راه ماندگی، حوادث و سوانح و نیاز به خدمات بهداشتی و درمانی و مراقبت‌های پزشکی به صورت بیمه و غیره حقی است همگانی."

دولت مکلف است طبق قوانین از محل درآمدهای حاصل از مشارکت مردم، خدمات و حمایت‌های مالی فوق را برای هر یک از افراد کشور تأمین کند. " (ق.ا.ج.ا، اصل ۲۹)

۸- حق ارتباط با خارج از بازداشتگاه

از آن جا که اساساً بازداشت و توقیف افراد خلاف اصل است و تنها در موارد استثناء و برای تحقق اهدافی که در قانون ذکر شده و جهت وصول به آن گریزی غیر از بازداشت وجود ندارد این اقدام باید اعمال گردد. (ق.آ.د.ک، ۱۳۷۸: مواد ۳۲ و ۳۵) بنابراین به هنگام تمسک به این استثناء باید دقت داشت که تحمیل محرومیت، محدود به حدود پذیرفته شده توسط قانون گذار و به مقدار ضرورت صورت گیرد. به همین دلیل سلب آزادی از افراد در اغلب موارد نسبی است مگر این که مقام قضایی صالح در دستور خود تصریح به اعمال ممنوعیت ارتباط مطلق نماید. چنانچه مقام قضایی ذی‌ربط در دستور خود به بازداشتگاه، تصریح به ممنوع‌الملاقات بودن و لزوم نداشتن ارتباط با دیگران نکند، متهم در چارچوب مقررات حق ارتباط با خارج از بازداشتگاه به صورت ملاقات، مکاتبه و مکالمه‌ی تلفنی را دارد و حتی می‌تواند درخواست مرخصی نماید. مجموعه‌ی اصول سازمان ملل متحد (مصوبه‌ی ۱۷۳/۴۳)، این حق را در اصل ۱۹ پیش بینی کرده، چنین مقرر نموده است: "فرد در بازداشت یا زندان باید حق ملاقات و مکاتبه، به ویژه با اعضای خانواده‌اش را داشته

باشد و باید به او فرصت کافی برای تماس با دنیای بیرون داده شود، ضمن این که شرایط در خور و محدودیت‌های تعیین شده توسط قانون یا مقررات قانونی باید در نظر گرفته شود.^۹ همچنین در ماده‌ی ۱۸۰ آیین‌نامه‌ی اجرایی در همین خصوص چنین بیان می‌دارد: "کلیه‌ی محکومان و متهمان تحت نظارت کامل و طبق مقررات این آیین‌نامه مجاز به داشتن ارتباط با بستگان و آشنایان خود می‌باشند و این ارتباط به وسیله‌ی ملاقات و مکاتبه‌ها انجام می‌پذیرد".

بنابراین در مقررات جاری، اصل بر ارتباط متهم در بازداشت با بستگان و آشنایان خود می‌باشد و عدم ارتباط یا به عبارت بهتر، محرومیت از ارتباط به عنوان استثناء در نظر گرفته شده، از آن جا که موارد استثناء باید توسط مقنن به تصریح بیان شود و عمل به آن‌ها نیاز به حکم و دستور دارد، تبصره‌ی ماده‌ی مزبور به این موضوع پرداخته و مقرر داشته: "چنانچه ملاقات یا مکاتبه‌ی متهمی خلاف حُسن جریان محاکمه باشد قاضی مربوط می‌بایست به طور کتبی ملاقات با محکوم یا مکاتبه‌ی وی را ممنوع اعلام کند. در این صورت و در مدت ممنوعیت حسب مورد ملاقات با محکوم و یا مکاتبه‌ی او تنها با اجازه‌ی کتبی مراجع قضایی صلاحیت دارد مجاز باشد. تخلف از مفاد این تبصره موجب تعقیب انتظامی یا اداری متخلف خواهد بود ولی پس از آغاز محاکمه وکیل مدافع شخص بازداشت شده حق خواهد داشت که با او ملاقات نماید و هیچ یک از مأمورین انتظامی یا اداری و قضایی نمی‌توانند به هیچ وجه از ملاقات جلوگیری نمایند". علاوه بر این استثناء، ماده‌ی ۲۰۱ آیین‌نامه، مواردی را احصاء کرده که چنانچه نامه نگارش یافته توسط متهم دارای یک یا چند مورد از آن موارد باشد، نامه غیر قابل ارسال خواهد بود.

۹- حق برخورداری از تغذیه‌ی مناسب

برخورداری از تغذیه‌ی مناسب در راستای زندگی و حیات از حقوق طبیعی و بدیهی متهم است که به هیچ وجه نمی‌توان به آن تعرض و آن را از متهم سلب نمود. ماده‌ی ششم کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی در این مورد بیان می‌دارد: "هر انسانی به‌طور ذاتی حق زندگی دارد. این حق باید به وسیله‌ی قانون محافظت گردد. هیچ‌کس را نمی‌توان به‌طور دلخواه و خودسرانه از حق زندگی محروم نمود".

اصل بیست و دوم قانون اساسی جمهوری اسلامی نیز در راستای حق حیات ملت، جان افراد را مصون از تعرض اعلام نموده است. ضمانت اجرای این حق از شدیدترین ضمانت‌اجراهای کیفری موجود است که در مواد متعدد قانون مجازات اسلامی به تفصیل بیان شده است. از لوازم و ضروریات حیات و زنده ماندن افراد، برخورداری آن‌ها از تغذیه می‌باشد.

آیین‌نامه‌ی اجرایی، متولیان بازداشتگاه را مکلف ساخته در روز سه وعده‌ی غذایی، با استفاده از مواد اولیه‌ی مناسب و مرغوب که دارای کالری و ویتامین‌های کافی باشد به تناسب فصول سال و شرایط آب و

هوایی هر محل تهیه و در اختیار متهمان قرار دهد و در هر حال برنامه غذایی، نباید از آن چه که در ماده‌ی ۹۵ آیین‌نامه پیش‌بینی شده کمتر باشد. این حق متهمان نیز به عنوان یکی از حقوق شهروندی، تحت چتر حمایتی واحدهای حمایت از حقوق شهروندی زندانیان قرار دارد.

۱۰- حق انجام فرائض دینی و مذهبی

برخورداری از انجام فرائض دینی و واجبات مذهبی از جمله حقوق متهمان است که به موجب ماده‌ی ۱۵۰ آیین‌نامه‌ی اجرایی، هر متهمی که پیرو یکی از ادیان رسمی کشور است، می‌تواند در آسایشگاه عمومی یا انفرادی خود یک جلد کتاب آسمانی، کتاب دعا، سجاده و مِهَر نماز برای انجام امور واجب مذهبی و فرائض دینی خود نگهداری نماید. به همین دلیل به هنگام پذیرش متهم در بازداشتگاه، باید دین متهم در برگه‌ی پرسش‌نامه درج گردد تا در جهت تقویت و تحکیم مبانی دینی او برنامه ریزی و او را در انجام و اجرای آداب و مراسم دینی کمک کرد. به استناد ماده ۱۴۸ آیین‌نامه‌ی موصوف، مسئولان بازداشتگاه می‌توانند در این زمینه از کمک‌های وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی نیز استفاده کنند.

۱۱- سایر حقوق

حق آزادی تردد و رفت و آمد تنها حقی است که کاملاً از متهم در بازداشت از وی سلب می‌گردد، بنابراین متهم در زمان بازداشت از سایر حقوقی که به موجب قوانین مختلف اعم از قانون اساسی و قوانین عادی برای افراد به رسمیت شناخته شده، برخوردار است و بازداشت دلیلی بر محرومیت فرد از حقوق قانونی او نمی‌باشد، هر چند در وضعیت بازداشت، این بهره‌مندی در مواردی مقید به قیودی می‌گردد و تحت شرایطی صورت می‌گیرد.

الف) حق اطلاع و آگاهی متهم نسبت به حقوق و تکالیف خود

حق اطلاع و آگاهی متهم نسبت به حقوق و تکالیف خود در ایام بازداشت در آیین‌نامه اجرایی مورد توجه قرار گرفته، در این خصوص بیان می‌دارد:

"رئیس زندان و مراکز حرفه‌آموزی و اشتغال یا جانشین آن‌ها مکلف است هر روز اول وقت اداری از محکومان و متهمان تازه وارد بازدید نموده و الزام اجرای مقررات و مراعات نظم و انضباط را در محیط بازداشتگاه، مراکز حرفه‌آموزی و اشتغال و زندان به آنان تفهیم نموده و دفترچه راهنمای مقررات و حقوق و وظایف آنان را میان آن‌ها توزیع نماید." (آیین‌نامه‌ی اجرایی، ماده ۵۵)

ب) حق متهمان در نگهداری مجزا از محکومان

ماده ۴ آیین نامه: "بازداشتگاه محل نگهداری متهمانی است که با قرار کتبی مقام‌های صلاحیت دار قضایی تا اتخاذ تصمیم نهایی به آنجا معرفی می‌شوند. تبصره ۱- تا هنگامی که بازداشتگاه‌های موضوع این ماده ایجاد نشده است، در زندان‌ها محل جداگانه‌ی طبقه‌بندی شده‌ای برای نگهداری متهمان تحت قرار در نظر گرفته می‌شود و نگهداری متهمان با محکومان در یک مکان ممنوع است."

پ) حق متهم در اعلام بازداشت خود به نزدیکان

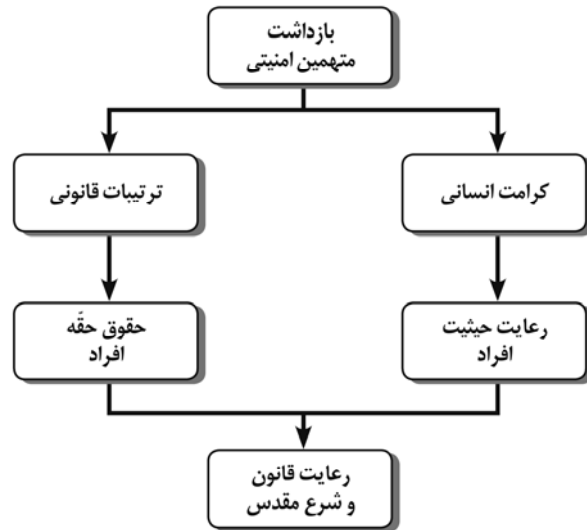
در خصوص حق اطلاع و آگاهی متهم به خانواده و نزدیکان خود مبنی بر بازداشت، در آیین نامه اجرایی چنین تصریح شده است: "در صورت فقدان منع قانونی، هر محکومی می‌تواند در اسرع وقت به وسایل ممکن به یکی از نزدیکان مورد اعتماد خود اطلاع دهد که در زندان حضور یافته، نسبت به تحویل اشیاء و لوازم شخصی او با حضور خود محکوم اقدام نماید. در هر نوبت صورت مجلس تحویل و تحول بایستی در دفاتر نگهبانی و انبار زندان یا بازداشتگاه و پرونده‌ی محکوم ثبت شود". (آیین نامه اجرایی، ماده ۵۶)

ت) حق ورزش در هوای آزاد

ماده‌ی ۱۵۲ آیین نامه اجرایی در این خصوص تصریح کرده: "به منظور سلامت جسم و روح محکومان، اجرای برنامه‌های ورزش صبحگاهی در زندان‌ها برای محکومانی که قادر به انجام ورزش می‌باشند، اجباری است و بنابر برنامه‌ای که برای آنان تنظیم می‌شود باید دست کم روزانه نیم ساعت در هوای آزاد ورزش نمایند."

ث) حق متهم زن در همراه داشتن طفل خود

تبصره‌ی ۱ ماده‌ی ۶۹ آیین نامه: "محکومان و متهمان زن می‌توانند اطفال خود را تا سن دو سال تمام به همراه داشته باشند".
با توجه به موارد ذکر شده در بخش مبانی نظری الگویی که از جمع بندی این گفتار می‌توان ارائه داد به شرح زیر است:

شکل ۱- الگوی مفهومی تحقیق

تحقیقات میدانی

با توجه به شناخت لزوم حفظ کرامت انسانی و همچنین رعایت حقوق افرادی که به دلایل قانونی در بازداشت به سر می‌برند و به‌عنوان متهم در بند می‌باشند، تحقیقاتی میدانی در خصوص بازداشتگاه‌های امنیتی از حیث رعایت حیثیت و حقوق متهمین به‌عمل آمده، در این تحقیق ضمن بهره‌گیری از روش‌ها و ابزارهای مختلف جمع‌آوری اطلاعات از گروه‌های مختلفی که در این راستا مرتبط با موضوع می‌شدند تحقیق به‌عمل آمد. در تکمیل این مقاله از گروه‌های زیر تحقیقات میدانی و بررسی اسنادی به‌عمل آمده است:

کلیه‌ی اعضای ستاد معاونت‌های مرتبط با سازمان‌های امنیتی به‌عنوان جامعه آماری ستاد که وظیفه طراحی و هدایت اقدامات پیگیرانه در سازمان‌های امنیتی را بر عهده دارند، تمامی اعضای اجرایی معاونت‌های مذکور سراسر کشور به‌عنوان جامعه آماری صف که با متهمین به‌طور مستقیم در ارتباط هستند، نیمی از قضات و بازپرسان دادسرای نظامی تهران که به‌عنوان مرجع قضایی در برخورد با متهمین سازمان‌های امنیتی به‌طور مستقیم دخالت دارند، بررسی بیست درصد از پرونده‌های عملیاتی مختومه شده از پنج سال گذشته در سه حوزه‌ی ضدخرابکاری، ضدیراندازی و ضدجاسوسی به‌عنوان بررسی اسنادی، مصاحبه با نخبگان جامعه آماری ستاد و صف و نهایتاً تحقیق از تعدادی از متهمین حاضر در بازداشتگاه سازمان‌های امنیتی که میانگین زمان بازداشت ایشان ۱۷۷ روز بوده است. بر همین اساس نتایج تحقیقات به شرح زیر ارائه می‌شود.

الف- وضعیت حفظ و رعایت حیثیت و آبروی متهمین

همان گونه که در بخش پیشین بیان شد رعایت حیثیت و کرامت انسانی از موضوعات مورد تأکید در آموزه های اسلامی، قوانین بین‌المللی و قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران می‌باشد. بر همین اساس نتایج به دست آمده از بررسی پرسشنامه، مصاحبه، بررسی اسنادی و تحقیقات میدانی در این خصوص به شرح زیر ارائه می‌شود.

۱- نتایج به دست آمده از پاسخ به پرسشنامه از سوی جامعه آماری ستاد و صف^۱

جدول ۱- حفظ و رعایت حیثیت و آبروی متهمین

وضعیت	فراوانی ستاد	درصد ستاد	فراوانی صف	درصد صف
خیلی ضعیف	۰	۰	۱	۲۶
ضعیف	۰	۰	۱	۲۶
متوسط	۱	۵	۵	۱۳.۲
خوب	۱۲	۶۰	۲۳	۶۰.۵
خیلی خوب	۷	۳۵	۸	۲۱.۱
جمع کل	۲۰	۱۰۰	۳۸	۱۰۰
میانگین از ۲۰	۱۷.۲		۱۵.۸	

با توجه به نتایج به دست آمده، در بخش ستاد بیشترین فراوانی مربوط به وضعیت خوب با ۶۰ درصد و کمترین آن وضعیت ضعیف و خیلی ضعیف با صفر درصد می‌باشد و میانگین استخراج شده عدد ۱۷.۲ را نشان می‌دهد. در جامعه آماری صف نیز بیشترین فراوانی به وضعیت خوب با ۶۰.۵ درصد و کمترین به وضعیت خیلی ضعیف و ضعیف با ۲۶ درصد تعلق دارد. میانگین استخراج شده از این نتیجه نیز عدد ۱۵.۸ را نشان می‌دهد.

۲- نتایج به دست آمده از مصاحبه با نخبگان

جدول ۲- مصاحبه با نخبگان

وضعیت	فراوانی	درصد
خیلی ضعیف	۰	۰
ضعیف	۰	۰
متوسط	۰	۰
خوب	۵	۶۲.۵
خیلی خوب	۳	۳۷.۵
جمع کل	۸	۱۰۰
میانگین از ۲۰	۱۷.۵۲	

در مصاحبه با نخبگان ستاد و صف، وضعیت خوب با ۶۲.۵ درصد در رتبه اول و وضعیت خیلی خوب با ۳۷.۵ درصد فراوانی در رتبه دوم قرار دارد و سایر گزینه‌ها با شرایطی برابر و با صفر درصد فراوانی می‌باشد. میانگین استخراج شده از این مصاحبه نیز عدد ۱۷.۵۲ است.

۳- نتایج بررسی اسنادی (مطالعه پرونده‌های عملیاتی)

جدول ۳- بررسی اسنادی

وضعیت	فراوانی	درصد
خیلی ضعیف	۰	۰
ضعیف	۰	۰
متوسط	۰	۰
خوب	۱۷	۸۱
خیلی خوب	۴	۱۹
جمع کل	۲۱	۱۰۰
میانگین از ۲۰	۱۶.۷۶	

در بررسی پرونده‌های عملیاتی دو وضعیت خوب با ۸۱ درصد بیشترین فراوانی در رتبه اول و خیلی خوب با ۱۹ درصد فراوانی در رتبه دوم قرار دارد. میانگین استخراج شده از این بررسی عدد ۱۶.۷۶ است.

۴- نتایج تحقیقات از قضات و بازپرسان

جدول ۴- تحقیق از قضات و بازپرسان

وضعیت	فراوانی	درصد
خیلی ضعیف	۰	۰
ضعیف	۰	۰
متوسط	۰	۰
خوب	۲	۲۸.۶
خیلی خوب	۵	۷۱.۴
جمع کل	۷	۱۰۰
میانگین از ۲۰	۱۸.۸۴	

در تحقیق انجام شده از قضات و بازپرسان تنها دو وضعیت خیلی خوب با ۷۱.۴ درصد فراوانی و خوب با ۲۸.۶ مورد توجه این افراد بوده است که میانگین معدل استخراج شده عدد ۱۸.۸۴ را نشان می‌دهد.

۵- نتایج تحقیق از متهمین

جدول ۵- تحقیق از متهمین

وضعیت	فراوانی	درصد
خیلی ضعیف	۰	۰
ضعیف	۰	۰
متوسط	۰	۰
خوب	۲	۲۰
خیلی خوب	۸	۸۰
جمع کل	۱۰	۱۰۰
میانگین از ۲۰	۱۹.۲	

در تحقیق انجام شده از متهمین بیشترین فراوانی مربوط به وضعیت خیلی خوب با ۸۰ درصد در رتبه اول و وضعیت خوب با ۲۰ درصد فراوانی در رتبه بعدی قرار دارد. میانگین استخراج شده از این تحقیق عدد ۱۹.۲ را بیان می‌کند.

ب- وضعیت رعایت حقوق متهمین

براساس مطالب ذکر شده در بخش پیشین در خصوص حقوق حقه‌ی متهمان در بازداشت، نتایج بررسی به عمل آمد از وضعیت رعایت حقوق متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی از طریق منابع مختلف جمع‌آوری اطلاعات گردید که نتایج به شرح زیر ارائه می‌گردد:

۱- نتایج به دست آمده از پاسخ به پرسشنامه از سوی جامعه آماری ستاد و صف

جدول ۶- حفظ حقوق متهمین از نظر جامعه آماری ستاد و صف

وضعیت	فراوانی ستاد	درصد ستاد	فراوانی صف	درصد صف
خیلی ضعیف	۰	۰	۰	۰
ضعیف	۰	۰	۲	۵.۳
متوسط	۱	۵	۸	۲۱.۱
خوب	۱۶	۸۰	۲۰	۵۲.۵
خیلی خوب	۳	۱۵	۸	۲۱.۱
جمع کل	۲۰	۱۰۰	۲۰	۱۰۰
میانگین از ۲۰	۱۶.۴		۱۵.۵۶	

با توجه به آراء کسب شده از جامعه آماری ستاد، بیشترین فراوانی به شرایط خوب با ۸۰ درصد و کمترین به وضعیت خیلی ضعیف و ضعیف با صفر درصد فراوانی تعلق دارد و میانگین استخراج شده عدد ۱۶.۴ است.

همچنین بیشترین نظرات جامعه آماری صف به وضعیت خوب با ۵۲.۵ درصد و کمترین با صفر درصد به وضعیت خیلی ضعیف تعلق دارد. میانگین استخراج شده از این نظر سنجی نیز عدد ۱۵.۵۶ می‌باشد.

۲- نتایج به دست آمده از مصاحبه با نخبگان

جدول ۷- مصاحبه با نخبگان

وضعیت	فراوانی	درصد
خیلی ضعیف	۰	۰
ضعیف	۰	۰
متوسط	۱	۱۲.۵
خوب	۴	۵۰
خیلی خوب	۳	۳۷.۵
جمع کل	۸	۱۰۰
میانگین از ۲۰	۱۷	

نتایج مصاحبه با نخبگان نشان می‌دهد بیشترین نظرات ارائه شده از سوی نخبگان وضعیت خوب با ۵۰ درصد فراوانی و کمترین به وضعیت ضعیف و خیلی ضعیف با صفر درصد است و میانگین استخراج شده عدد ۱۷ می‌باشد.

۳- نتایج بررسی اسنادی (مطالعه پرونده‌های عملیاتی)

جدول ۸- بررسی اسنادی

وضعیت	فراوانی	درصد
خیلی ضعیف	۰	۰
ضعیف	۰	۰
متوسط	۰	۰
خوب	۲	۹.۵
خیلی خوب	۱۹	۹۰.۵
جمع کل	۲۱	۱۰۰
میانگین از ۲۰	۱۹.۶	

از مطالعه و بررسی پرونده‌های عملیاتی مشخص شد بالاترین ضریب فراوانی به وضعیت خیلی خوب با ۹۰.۵ درصد در رتبه اول و وضعیت خوب با ۹.۵ درصد فراوانی در رتبه دوم تعلق دارد. از این بررسی میانگین استخراج شده عدد ۱۹.۶ را بیان می‌کند.

۴- نتایج تحقیقات از قضات و بازپرسان

جدول ۹- تحقیقات از قضات و بازپرسان

وضعیت	فراوانی	درصد
خیلی ضعیف	۰	۰
ضعیف	۱	۱۴.۳
متوسط	۲	۲۸.۶
خوب	۱	۱۴.۳
خیلی خوب	۳	۴۲.۹
جمع کل	۷	۱۰۰
میانگین از ۲۰	۱۵.۴۴	

در نتایج اخذ شده از قضات و بازپرسان مشخص شد وضعیت خیلی خوب با ۴۲.۹ درصد فراوانی و وضعیت خیلی ضعیف با صفر درصد فراوانی بیشترین و کمترین انتخاب این افراد است. میانگین استخراج شده نیز عدد ۱۵.۴۴ می‌باشد.

۵- نتایج تحقیق از متهمان

در تحقیق به عمل آمده ۱۳ شاخص^۱ مربوط به رعایت حقوق متهمین از افراد بازداشت شده مورد سؤال قرار گرفت و در جمع بندی انجام شده میانگین ۱۷.۱۴ به دست آمد.

نتیجه گیری

گاهی در اصلاح امور یک جامعه و ایجاد عدالت لازم است تا با افراد قانون شکن، خاطیان و متعديان به حقوق ديگران برخورد شود که برخی اوقات این امر مستلزم محدودیت آزادی این گونه افراد است. اما سلب آزادی این افراد دلیلی بر محرومیت سایر حقوق حقه‌ی این اشخاص نیست و لازم است این حقوق برابر شرع و قانون به ایشان ارائه گردد. حفظ حیثیت، کرامت انسانی و رعایت حقوق فردی و اجتماعی این افراد از موضوعاتی است که باید به آن توجه ویژه داشت و نباید تصور کرد بازداشت یعنی محرومیت مطلق از

۱- سیزده شاخص سوال شده به ترتیب برابری شرایط با دیگر متهمین، نوع رفتار عوامل اجرایی، رعایت کرامت، تفهیم اتهام، درخواست وکیل، نحوه اعتراض به وضع موجود، بهداشت، درمان، تماس با خارج بازداشتگاه، تغذیه، هواخوری، انجام فرائض دینی و مذهبی و اطلاع رسانی به اعضای خانواده بوده است.

حقوق انسانی، بر همین اساس در شرع مقدس و همچنین قوانین بین‌المللی و قانون اساسی حدود و اختیارات قانونی ضابطین در اجرای قانون و نیز حقوق متهمین بر شمرده شده است. در این مقاله ضمن بر شمرده شدن حقوق متهمین با تحقیقات میدانی وضعیت حفظ حیثیت و کرامت متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی در روند پیگیری پرونده‌ی این افراد مورد تحقیق قرار گرفت که در نتایج حاصله مشخص شد در پاسخ به اولین سؤال فرعی در بخش حفظ حیثیت و آبروی افراد میانگین معدل استخراج شده از منبع تحقیق عدد ۱۷.۵۵ حاصل شده است که وضعیت موجود^۱ را مطلوب، نیل به ایده آل توصیف می‌کند. همچنین در پاسخ به دومین سؤال فرعی مبنی بر وضعیت رعایت و حفظ حقوق متهمین، از ۶ منبع تحقیق میانگین ۱۷.۱۴ به دست آمده است که وضعیت موجود را مطلوب، نیل به ایده آل توصیف می‌کند و در پاسخ به سؤال اصلی مبنی بر وضعیت رعایت حیثیت و حقوق متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی می‌توان گفت عدد ۱۷.۳۵ به عنوان میانگین استخراج می‌شود که وضعیت کلی را مطلوب، نیل به ایده آل توصیف می‌کند.

این نتایج نشان می‌دهد با وجود اینکه وضعیت موجود متهمین در بازداشتگاه‌های امنیتی مطلوب ارزیابی می‌شود اما لازم است تدابیر و تمهیداتی اندیشیده شود تا ضمن بر طرف کردن موانع موجود و نقاط ضعف کنونی وضعیت را به ایده آل تبدیل نمود و لازمه‌ی تحقق این امر داشتن دانش کافی، امکانات مناسب و رعایت دقیق موازین شرعی و قانون می‌باشد.

۱- در بررسی کیفی وضعیت موجود برابر طیف لیکرد شرایط به ۵ بخش بر اساس میانگین اعداد به دست آمده به ترتیب ۴ (وضعیت خطر)، ۸ (وضعیت هشدار)، ۱۲ (وضعیت مناسب)، ۱۶ (وضعیت مطلوب) و ۲۰ وضعیت ایده‌آل تقسیم‌بندی شده است و همواره از عدد ۱۲ به تنهایی و از عدد ۸ به وضعیت پایین و از عدد ۱۶ به سمت وضعیت بالاتر ارزیابی انجام شده است.

کتابنامه

قرآن کریم

البستانی، فواد افرام (۱۳۶۰)، *المنجد الطلاب*، ترجمه بندریگی، تهران، انتشارات اسلامی
اعلامیه جهانی حقوق بشر

آیین‌نامه‌ی اجرایی بازداشتگاه‌های موقت مصوب ۱۳۸۵ هـ ش

آیین‌نامه‌ی اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمینی و تربیتی کشور مصوب ۱۳۸۴ هـ ش

آیین‌نامه‌ی اجرایی نحوه‌ی تأسیس واحد‌های حمایت از حقوق شهروندی زندانیان مصوب ۱۳۸۵ هـ ش

آیین‌نامه‌ی قانون و مقررات اجرایی سازمان زندان‌ها و اقدامات تأمین و تربیتی کشور مصوب ۱۳۷۲ هـ ش

جعفری لنگرودی، محمدجعفر (۱۳۸۶)، *ترمینولوژی حقوق*، تهران، گنج دانش، چاپ چهارم،

خمینی، روح‌الله (۱۳۷۸)، *تشریح چهل حدیث*، مؤسسه نشر و تنظیم آثار امام خمینی

خمینی، روح‌الله (۱۳۷۸)، *صحیفه نور*، مؤسسه نشر و تنظیم آثار امام خمینی

دلشاد تهرانی، مصطفی (۱۳۸۵)، *سیره نبوی «منطق علمی»*، جلد دوم، انتشارات دریا

طباطبایی، محمدحسین (۱۴۱۷ هـ ق)، *تفسیرالمیزان*، قم، دفتر نشر اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم

عمید، حسن (۱۳۶۲) *فرهنگ فارسی عمید*، تهران: انتشارات امیرکبیر، چاپ بیست و دوم

کرامت، قاسم (۱۳۹۰)، *بازداشت و بازداشتگاه از نگاه قوانین و مقررات*، تهران، موسسه چاپ و انتشارات

دانشگاه امام حسین (ع)

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران مصوب ۱۳۵۸ هـ ش (با اصلاحات بعدی)

کنوانسیون بین‌المللی حقوق مدنی و سیاسی مصوب ۱۹۶۶ م. ، سازمان ملل متحد

مجلسی، محمدباقر (۱۳۶۲)، *بحارالانوار*، تهران، دارالکتب الاسلامیه

مجموعه اصول برای حمایت همه‌ی افراد در هرگونه بازداشت یا زندان مصوب ۱۹۸۸ م. سازمان ملل متحد

